

FÖLDTANI KÖZLÖNY

KIADJA

A MAGYARHONI FÖLDTANI TÁRSULAT.

A VÁLASZTMÁNY MEGBIZÁSÁBÓL SZERKESZTIK

Sajóhelyi Frigyes és Róth Lajos

TITKÁROK.

TARTALOM:

Társulati ügyek: Szakgyűlés 1873. évi december hó 10-én.

Értekezések: Egy új Echinolampas-faj a tusköncök (Echinides) rendjéből, dr. Pávay Elektől. — A turmalinnak egy új magyarországi lelhelye Stürzenbaum Józseftől. — Verwahrung gegen Prof. Hazslinszky's Berichtigung der Notiz über „Zoophycos giganteus“, von C. Kalchbrenner. — Irodalom. — Vegyesek. — Titkari közlemények. — Melléklet: Tartalomjegyzék.

Társulati ügyek.

Szakgyűlés 1873. évi december hó 10-én.

Tárgyak: 1. dr. Szabó József társulati alelnök úr két brazíliai quarz példányt mutatott be s ismertetett meg, melyeket a bécsi világtárlaton volt alkalma a m. kir. tud. egyetem ásványtani gyűjteménye számára megszerezni.

Előadó úr mindenekeelőtt azon különbségeket említé föl, melyek a külalak tekintetében a krystallographiai viszonyokat illetőleg oly rendkívül érdekes és szép svájczai quarzok s az alakra nézve föl alig tűnő brazíliai quarzok között észlelhetők; ezzel ellenkezőleg azonban a belbecset tekintve a brazíliai példányok a svájcziaikat sokszorosán fölülmúlják; a szóban forgó és előadó úr által bemutatott példányokon az imént említett két tünemény szintén egész tisztán volt észlelhető, a menyinyiben külalakra nézve ezek sem mutatnak sokat, de az anyag tisztaságát s homogenitását véve tekintetbe valóban bámulatra ragadják a szemlélőt.

A bécsi világtárlaton különösen francia, jelesen párisi optikusok állítottak ki ilyenmő brazíliai quarzokat, és pedig különböző állapotban, ugyanis mind már teljesen földolgozva, — különösen lencséké, — mind csak félig földolgozva, jelesen egyik oldalon még öszszefüggő lemezekké fűrészelve, mind pedig még jóformán teljesen nyers, s legfeljebb a végen csiszolt példányokat. Ezen optikusok egyikétől vette értekező úr a szakgyűlésen bemutatott két quarzpéldányt.

E quarzok egyike két végén csiszolt oszlop-alak, melynek belső anyaga oly rendkívül tiszta, oly homogen, hogy a szemléelő az első pillanatra okvetlenül üres csőnek véli, s csak közelebbi megvizsgálás után győződik meg a belső anyag ottlétéről. E teljesen homogen belső anyagban a külső áttetsző kéregtől egyes befelé haladó szálak vehetők észre, melyek értekező úr tapasztalata szerint nem egyebek igen finom repedéseknél; e tapasztalatot előadó úr egy, a zlatnói üveggyárba vitt, s neki ajándékozott 4 oldalán csiszolt, s tisztaságra nézve a brazíliai quarzzal versenyző, körülbelül 1' nagyságú rima-letohai quarzon tette, melynek egy kiálló csúcsa lévén, hogy könnyebben fel lehessen állítani e csúcsot, gyenge kalapácsütéssel iparkodott eltávolítani, mely ütésre az egész példány rögtön ily repedésekkel lett ellepve anynyira, hogy átlátszóságát és tisztaságát jóformán teljesen elvesztette. — E rögtöni megváltozás annál is inkább megmagyarázhatlan, mert a kérdéses quarzpéldány mint hömpöly számtalan ütődés és lökésnek volt kitéve, mely ütődések az anyag tisztaságát, s átlátszóságát megváltoztatni képesek nem voltak, s egy egyszerű s aránylag csekély kalapácsütés mily nagymérvű változást idézett elő!

A bemutatott másik példány egy brazíliai füstquarz; a füstquarzok általában véve már inkább ásványtani, mint optikai tekintetben birnak nagyobb fontossággal. Érdekes ezeknek — a bemutatott példányon is tisztán kivehető — réteges, gyűrűs szerkezete; ugyanis ezek nem egyféle szinezetűek, hanem a legközépű tömeget egyes, különböző sötétségű, árnyalatú rétegek veszik körül, mi úgy magyarázható ki, hogy e gyűrűs rétegek anyaga nem ugyanazon időben rakódott le, hanem bizonyos időközök lefolyta után, s ezen lerakódott anyag mindenkör különböző színű lévén, innen ered e példányok sajátos és érdekes kinézése.

Második tárgy gyanánt *dr. Pávay Elek*: „Egy új

echinolampas faj a kövült tusköncök osztályából“ című értekezése olvastatott föl a másodtitkár által. Ez értekezés szerzőtől nagyobb körökben — különösen külföldön — való megérthetés és összehasonlítás kedvéért magyar-, német- és francia nyelven iratván meg, a szakgyűlés határozata folytán ugyanígy fog a közlönyben egész terjedelmében kinyomatni. (L. az értekezések között.)

3. Ezután az első titkár olvasta föl *Kalchbrenner Károly* úrnak a társulathoz német nyelven írott levelét s megjegyzéseit a közlönyben — 176. l. — megjelent s *Hazslinszky Frigyes* tagtárs úr által írott „Berichtigung des Artikels im Földtani Közlöny“ című megjegyzéseire. *Kalchbrenner* úrnak ezen irata némi változásokkal — a menyinyiben ezek a tárgyhoz nem tartoznának — a jelen számban van közölve.

4. Végre még *Wissinger Károly* a Monte-Amiatáról (Olaszország) eredő ú. n. infusoria-földet, s az ebben szereplő bacillariákat ismertette meg. Folytatásul egy, értekező által a f. évi június 11-iki társulati szakülésen tartott előadásnak főlemlíti általában azon e földnemben előforduló lényeknek jellemző ismertető jeleit, melyek bacillariák vagy diatomaceáknak neveztetnek. Ily jelek gyanánt főlemlíti e lények egysejtűségét, és kiemeli különösen azon körülményt, miszerint az ezen lényeket élő állapotban képező protoplasma-tömeg maga körül páncélt rak le, mely jellemzőleg mindenkor *kovasavból* áll, úgy hogy e lények a hozzájuk hasonló képződményektől, melyek szénsavas mészből álló páncélt választanak ki, egy csepp hígított sósav által igen könnyen megkülönböztethetők — mint péld. a desmideaceáktól stb. E lények tulajdonságai megegyeznek úgy a valódi infusoriákéval, mint a moszatokéval is. Kezdetben — ez átmeneti fokozat miatt — az állatok később növényekhez soroltattak. Mai nap a buvároknak — lehet mondani határozott többsége azon nézetten van, hogy a bacillariák azon láncnak képezik egy tagját, mely az állatországot a növényországgal öszhangzólag köti öszsze.

A kovasavnak azon képessége, hogy az elmállásnak s általában a légbeliek behatásának igen nagy mérvben képes ellentállani, nagy mértékben elősegíti a diatomacea-héjaknak fossil állapotban való föltalálhatóságát. A kovasavat tartalmazó kőzetekben igen gyakran találtak ezen lények, sokkal ritkább azon eset, hogy a kőzet egész tömegében csupán e lények páncéljából legyen öszszetéve. Ez utóbbi eset áll a tárgyalt s termé-

szetben is bemutatott olaszországi infusoria-földre nézve. E földes tapintatú, világossárga lisztzemű anyag még az által is igen érdekes, hogy a mostanáig ismert infusoria-földek között alakokban a leggazdagabb s különösen nagy fajokat tartalmaz.

A legérdekesebb fajok rajzai W. úr által bemutatattván, ezek a jelen levő társulati tagok előtt annál is nagyobb érdekekkel bírtak, mert mindjárt össze is hasonlíthatták a természetes bacillariák górcső alatt nagyított képeivel, s így e lények változatos alakjaival személyesen — habár csak futólag — is megismerkedhettek.

5. Az első titkár a belépett új tagok és kilépett illetőleg meghalt tagok neveit olvasta föl.

Beléptek: A kecskeméti reformatus főtanoda, Paragh Gedeon, kecskeméti ref. főtanodai tanár, Markos György, kincstári jószágigazgató Unghvárt es Scheffer Vilmos, vasgyártulajdonos Antalócson.

A rendes tagok sorából kilépett, illetőleg 100 frt. lefizetése mellett *alapító*-taggá lett: *Kállay Benő*, főconsul Belgrádon.

Meghalt Kuhinka István.
